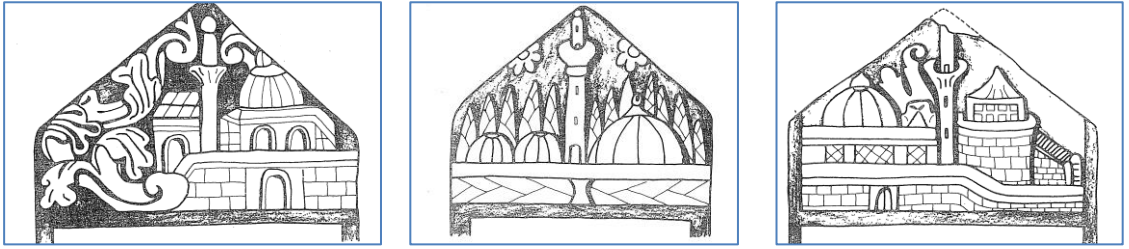

KUŞADASI ADALIZADE MEZARLIĞI CAMİ TASVİRLİ TAŞLARI

Adalizade mezarlığında bulunan Osmanlı dönemi mezar taşları arasında sayıları 26 adet olan ilginç ve bir o kadar da sanat ve tarihi değeri yüksek olan “ Cami Tasvirli Kadın Mezar Taşları “ ziyaretçilerin ilgi odağı olmaktadır. Sadece Ege yöresine özgü olan ve yurdumuzun diğer bölgelerinde görülmeyen bu mezar taşları hakkında ilginç yorumlar yapılmakta ve halen araştırma konusu olmaya devam etmektedir. Ege bölgesinin Tire-Çeşme-Kuşadası-Gördes-İzmir-Bergama taraflarında yoğun olarak kadın mezar taşlarını süsleyen bu cami tasvirli şahideler gerek mimari gerekse yazı sanatlarımız konusunda eşsiz bilgiler taşımakta ve araştırmacılara geçmişimize ait çok değerli bilgiler sunmaktadır.

(Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Öğretim üyesi sayın Yard. Doç. Dr. Ertan DAŞ hocanın Çeşme mezar taşları çalışmasından alınan cami tasvirli çizim örnekleri)

Ege bölgesi cami tasvirli kadın mezar taşları hakkında kapsamlı araştırmaları ile tanınan değerli akademisyen sayın Prof. Dr. Gül TUNCER hocamız bu mezar taşları hakkında şu görüşleri ileri sürmektedir.¹ 16. yüzyıl klasik Osmanlı döneminde klasik çağı'nı yaşayan Türk sanatı, lale devrinden itibaren yeni bir arayış içerisindedir ve sanatımızda bozulmalar başlamıştır. Bu dönemden başlayan ve 1839 Tanzimat Fermanından sonra daha da hızlanan batılılaşma Türk sanatına yeni bir karakter kazandırmıştır. Mimaride özellikle klasik plan uygulamalarına küçük değişiklikler getiren “ barok, rokoko, ampir “ gibi akımlar mimari elemanları etkilemiş ve “ **sütun, sütun başlığı, mihrap,minber, kemer formu, cami** “ motifleri kullanılmış Bu arada hem mezar taşlarında, hem de dini ve sivil yapıların(**cami, şadırvan, köşk, konak, ev**) duvar yüzeyleri de Geleneksel Türk sanatı “ **Minyatür**”den farklı bir teknikle, fakat bir kısmı minyatüre benzer bir üslupla, çoğunlukla batılı süslemelerle yapılan karma bir üslup hakim olmuştur. Bu yüzden sadece “ Ege Bölgesine “ özgü “ **Cami tasvirli mezar taşları** “Tire-Çeşme-Bergama-Akhisar-Kuşadası bölgelerinde sıkça görülmektedir.

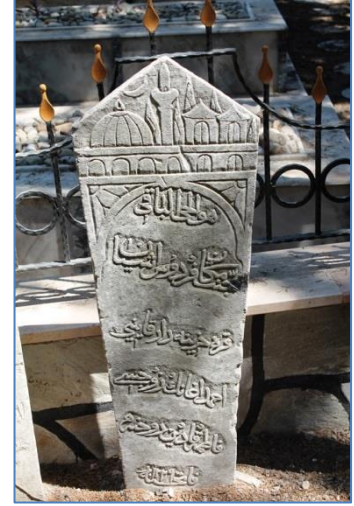
¹ Gül Tuncel , Batı Anadolu Bölgesinde Cami tasvirli mezar taşları, , Ankara1989, Kültür bakanlığı,

Ülkemizin değerli hocalarından rahmetli Ordinaryüs Profesör Dr. Sayın Süheyl ÜNVER hocamızın değerli kızları sayın Gülbün MESARA hanımefendi başkanlığında oluşturulan ve 2008 yılında Ege bölgesi Cami Tasvirli Mezar taşları adlı çalışmada 178 tane cami tasvirli taş incelenmiş ve taşlar üzerinde bulunan motifler çıkarılmış ve bir kitap halinde yayınlanmıştır. Değerli Gülbün MESARA hanımda bu taşlar hakkında şu görüşleri ileri sürmektedir. 18. Yüzyıl'dan itibaren, batı sanatının yoğun etkileri sonucunda ortaya çıkan ve batılılaşma denilen yeni bir akım Türk sanatının hemen her dalında kendini gösterirken, mimari yapılarda da büyük revaç bulmuştur. Mimaride, evlerde ve konaklarda gerçek ve hayali şehir manzaraları duvar resimleri olarak yer alırken, bu gelenek taş süslemelerinde de devam etmiştir. “Öteden beri Türk sanatında heykelin yerini tutmuş olan mezar taşlarında da böyle tasvirli kabartmalara rastlanır. Hem öte dünyanın sınır taşları, hem de oraya göçenlerin mezar anıtlarının, Türk sanatında taşıdığı geleneksel önem, bu çağda da devam etmiştir.”

Taşların üçgen şekline veya düz biten alınlık kısımlarına işlenmiş türbe, cami gibi dînî yapılara ait tasvirler, ev ve mahalle manzaraları, servi ve hurma “ gibi sembolik ağaç figürleri, sanatımıza yerleşen batılılaşma üslûbunun yansımaları olarak dikkat çeker. Tüm bu motifler vazolu/vazosuz çiçek demetleri veya nar, armut, incir gibi meyvelerle zenginleştirilmiş, gökyüzüne serpiştirilen hilâl ve yıldız motifleri ile anlatılmak istenen gece manzaraları, çoğu zaman drapeli perdeler veya dönemin popüler tezyinî motifi olan akant yaprakları ile çerçevelemiştir.

Çift veya tek kubbeli, minareli, bazıları mahyalarla donatılmış cami tasvirlerinin taş oymalarının ana teması olması, merhum Yılmaz Öngen'in aşağıdaki satırlarında en güzel cevabını bulmuştur: **“Cami, Allaha ibadet edilen yer olduğu için kutsal sayılmış ve bu sebeple yazılı vesikalarda “mübarek mescit”, “cami-i şerif” ibareleri sık sık kullanılmıştır.** Tabiatıyla cami resmi de kutsiyet atfedilen bir sembol olmuştur. Türk sembolizminde, nasıl ibrik motifi temiz suyu, temizliği temsil ediyorsa, cami motifi de dolaylı olarak Allah'ı hatırlatan bir şekil gibi kullanılmıştır.²

Bu konuda kapsamlı çalışmalar yapan bir diğer değerli akademisyen ise Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim üyesi sayın Yard. Doç Dr. Ertan DAŞ hocamızdır. Bu saygıdeğer hocamız Kuşadası Adalızade Mezar taşları hakkında çalışmalarda bulunmuş ve Cami tasvirli kadın mezar şahideler hakkında da bir çalışmayı Kuşadası sempozyumunda tebliğ olarak sunmuştur. Ertan hocamıza³ göre de bu taşlar birbirine çok benzediğinden sanki Batı Anadolu'da bir merkezi atölyede yapıldıkları tezini ileri sürmektedir. 18. Ve 19.yy.da canlı bir ticaret merkezi olan İzmir'de çok sayıda mezar taşları atölyeleri olmalıdır. İzmir'de sipariş üzerine atölyelerde hazırlanan yazılı ve cami tasvirli süslemeli kadın mezar taşlarının Kemalpaşa, Menemen ve Parsa gibi bölgelere gönderilmesi kuvvetle muhtemeldir. Ancak dönemin ulaşım araçları göz önüne alındığında Tire, Çeşme, Foça, Bergama, Akhisar ve Kuşadası gibi uzak merkezlere gönderilmesi oldukça zordur. Bu konuda araştırmacıların ilgi alanında olmalıdır.

MAHMUT ÖKÇESİZ

Kuşadası Kültürel ve Tarihi Mirası
Koruma Derneği Başkanı

² Gülbün Mesara, Nil Sarı Ege yöresinin mimari tasvirli Osmanlı mezar taşları, İzmir, Kasım 2008

³ Ertan Daş, Ege Ün. Edebiyat. Fak. Sanat Tarihi Dergisi sayı 8, İzmir 1996